

Γκαίηλ Χολστ-Γουάρχαφτ & Ζωή Διονυσίου

ένα Ταξίδι στο
ΡΕΜΠΕΤΙΚΟ
για μικρούς και μεγάλους

Εικονογράφηση Θάνος Κοσμίδης

Γκαίηλ Χολστ-Γουάρχαφτ & Ζωή Διονυσίου
Ένα ταξίδι στο ρεμπέτικο για μικρούς και μεγάλους
Εικονογράφηση: Θάνος Κοσμίδης

Γενική επιμέλεια: Νίκος Θερμός
Επιμέλεια-τυπογραφική διόρθωση: Βαρβάρα Καρζή
Σχεδιασμός: Ξενοφώντας Σακελλαρίου

ISBN: 978-960-6685-93-4

© Μάρτιος 2022, Fagottobooks, Νίκος Θερμός & ΣΙΑ ΙΚΕ

Fagottobooks

Κεντρικό: Βαλτετσίου 15, 10680 Αθήνα
Τηλ.: 210-3645147, Fax: 210-3645149
Υποκατάστημα: Ζακύνθου 7, 311 00 Λευκάδα
Τηλ./Fax: 26450-21095
e-mail: info@fagottobooks.gr
www.fagottobooks.gr

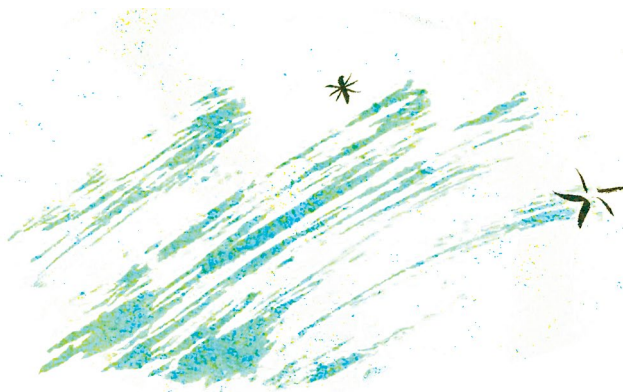
Γκαίηλ Χολστ-Γουάρχαφτ & Ζωή Διονυσίου

ένα ζαζίδι στο ΡΕΜΠΕΤΙΚΟ

για μικρούς και μεγάλους

Εικονογράφηση Θάνος Κοσμίδης

fagotto books

Αυτή η ιστορία απευθύνεται στους νέους κάθε ηλικίας, σε αυτούς που έχουν κρατήσει την παιδική τους ψυχή ζωντανή. Είναι αφιερωμένη στον αγαπημένο δάσκαλο και φίλο της Γκαίηλ, στον Θανάση Αθανασίου, και σε όλους τους ανθρώπους για τους οποίους το ρεμπέτικο έκανε τα πικρά της ζωής τους γλυκά.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

7	Εισαγωγικό σημείωμα
11	<i>Το μπαγλαμαδάκι συναντά το μπουζούκι</i>
23	<i>Στο καφέ αμάν... Σμύρνη, η μάνα του ρεμπέτικου</i>
35	<i>Χορός και λύτρωση</i>
45	<i>Η «Τετράς η Ξακουστή του Πειραιώς»</i>
59	<i>Πόλεμος και Κατοχή. Το μπαγλαμαδάκι πέφτει σε ξένα χέρια</i>
73	<i>Ο Στέλιος συναντάει το αστέρι του βορρά</i>
83	<i>«Μπουζούκι γλέντι του ντουνιά»</i>
93	<i>Ο Στέλιος αρχίζει τη δουλειά</i>
107	<i>Δικτατορία... το μπαγλαμαδάκι μένει ορφανό</i>
123	<i>Ο Στέλιος και το μπαγλαμαδάκι βρίσκουν νέο ρεμπέτικο τσαρδί</i>
140	<i>Ζει το ρεμπέτικο σήμερα;</i>
146	<i>Ζωή Διονυσίου: Τι μπορεί να προσφέρει το ρεμπέτικο στους νέους σήμερα;</i>
156	<i>Λεξιλόγιο</i>
160	<i>Μουσικά όργανα και όροι</i>
165	<i>Μουσικοί</i>

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πριν δύο χρόνια, η φίλη μου Μαρίζα Κωχ μου είπε: «Αυτή τη δύσκολη εποχή που ζούμε είναι καιρός να μάθουνε τα παιδιά για τα ρεμπέτικα». Αυτό ήταν το έναυσμα. Στον νου μου ήρθε μια ιδέα για μια ρεμπέτικη ιστορία με πρωταγωνιστή έναν μπαγλαμά. Η Ζωή Διονυσίου, καθηγήτρια στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο και συνεργάτιδα της Μαρίζας, ήταν ο κατάλληλος άνθρωπος για να μετατρέψουμε την ιστορία του μπαγλαμά σε ένα ταξίδι στο ρεμπέτικο, που να απευθύνεται σε μικρούς και μεγάλους της εποχής μας, με μια μουσικοπαιδαγωγική και εθνομουσικολογική ματιά. Μαζί με τη Ζωή δουλέψαμε μήνες μέσω του διαδικτύου. Κάναμε έρευνα, βρήκαμε τραγούδια, βιογραφίες, παλιές και νέες εκτελέσεις, πληροφορίες, ώστε να ταιριάξει η ιστορία μας με όλη την ιστορική πορεία του ρεμπέτικου αλλά και με τη δύσκολη πραγματικότητα της σημερινής Ελλάδας.

Ο Θανάσης Αθανασίου ήταν ο οδηγός μου στο ταξίδι στο ρεμπέτικο, παίζοντας μπαγλαμά μαζί μου και λέγοντας ιστορίες για τα χρόνια του στον Πειραιά, όπου έπαιζε με τον Μπάτη, τον Στράτο και τον Παπαϊωάννου. Μου είπε για τη δύσκολη ζωή του στον Πειραιά, όπου έχασε και τα τρία παιδιά του, για τα χρόνια που ζούσε στη Νέα Υόρκη παίζοντας σ' ελληνικά μαγαζιά. Ο Θανάσης, εκτός από μουσικός, ήταν και καλός μαραγκός, έφτιαχνε ωραία όργανα και ήταν ρεμπέτης με την καλύτερη έννοια. Γεννήθηκε το 1912 στη Σαντορίνη, το καλύτερο σχολείο που πήγε ήταν η Τρούμπα, έζησε για είκοσι περίπου χρόνια στην Αμερική παίζοντας μουσική και μετά το 1972 γύρισε στην Ελλάδα και έζησε στην Αίγινα ως το 2002, όπου και πέθανε. Μισούσε τους «φιγουρατζίδες» και την «κακούργα κοινωνία». Ζούσε απλά, αλλά ντυνόταν με στιλ. Φορούσε ωραίο Μπορσαλίνο, μυτερά παπούτσια και

μακρύ παλτό στους ώμους. Σπάνια, όταν είχε πει λίγο κρασί παραπάνω, χόρευε ένα ζεϊμπέκικο με το παλτό στους ώμους, και το καπέλο να σκιάζει τα μάτια του. Μετρημένος ο χορός του, λιτός και αξιοπρεπής σαν τον ίδιο. Αιώνια η μνήμη σου, μπαρμπα-Θανάση!

Η ιστορία του μπαρμπα-Γιάννη και του μπαγλαμά της ιστορίας μας δε βασίζεται ακριβώς στη ζωή του Θανάση. Το βιβλίο περιέχει πολλά στοιχεία μυθοπλασίας, αλλά και αλήθειες βασισμένες στη γνωριμία μας με το ρεμπέτικο.

Γκαίηλ Χολστ-Γουάραφτ | Ίθακα (Νέα Υόρκη), Ιανουάριος 2022

Το βιβλίο της Γκαίηλ Χολστ *Ο δρόμος για το ρεμπέτικο* το αγόρασα το 1995 όταν βρισκόμουν στο Λονδίνο, κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών. Από το πρώτο φυλλομέτρημα το βιβλίο στάθηκε καθοριστικό για μένα. Η Γκαίηλ –ή Ηλέκτρα για τους Έλληνες φίλους της– ήταν ο άνθρωπος που με εισήγαγε στον κόσμο του ρεμπέτικου, ήταν οδηγός και μύστης μου στο ταξίδι μου στην ελληνική μουσική, όπως σπάνια κάποιοι συγγραφείς ανοίγουν νέους δρόμους στους αναγνώστες τους. Μαγεμένη από τη γλαφυρότητα και τον αυθορμητισμό της, ξεκίνησε η γνωριμία μου με το ρεμπέτικο. Ταυτόχρονα, μελετούσα την ελληνική παραδοσιακή μουσική μέσα από τη μουσική παιδαγωγική επιστήμη, ψάχνοντας τη δική μου μουσική διαδρομή σε μια πορεία ανάμεσα στη λόγια και τη λαϊκή, ή στη δυτική και την παραδοσιακή μουσική.

Τα τελευταία χρόνια γνώρισα την Γκαίηλ μέσω της κοινής μας φίλης Μαρίζας Κωχ. Αφού γίναμε διαδικτυακές φίλες, γεννήθηκε η ιδέα να γράψουμε μαζί ένα βιβλίο που να συστήνει στους σημερινούς νέους το ρεμπέτικο. Είδαμε την ιστορία μας να εκτυλίσσεται παράλληλα με την ιστορία του ελληνικού τραγουδιού και του ελληνικού λαού. Έτσι, θεωρούμε ότι απευθυνόμαστε στους ανθρώπους του σήμερα,

μιλώντας τους για το ρεμπέτικο τραγούδι, ώστε να τους προσφέρουμε εφόδια και τρόπους να χτίσουν τη δική τους σχέση μαζί του.

Το βιβλίο αυτό είναι μία απάντηση στις πιθανές ερωτήσεις: Τι μπορεί να προσφέρει το ρεμπέτικο τραγούδι στους νέους σήμερα; Τι έχει να προσφέρει σε μια γενιά που ζει σε άλλους ρυθμούς, σε έναν μετανεωτερικό κόσμο, με σαφή προτίμηση προς τα τεχνολογικά μέσα και τον εικονικό κόσμο; Είναι δυνατόν σε αυτή τη δύσκολη εποχή που ζούμε να κάνουν τα ρεμπέτικα τραγούδια τα πικρά γλυκά για τους ανθρώπους;

Ζωή Διονυσίου | Κέρκυρα, Ιανουάριος 2022

Θανάσης Αθανασίου, 1975 (φωτ. Eugene Vanderpool)

Το μπαγλαμαδάκι συναντά το μπουζούκι

Σε ένα ξυλουργείο στον Πειραιά, κοντά στον σιδηροδρομικό σταθμό, κάπου στα τέλη του 1930 ζούσε ο μπαρμπα-Γιάννης και το μπαγλαμαδάκι* του. Κάθε βράδυ, όταν ο μπαρμπα-Γιάννης τελείωνε τη δουλειά του, αφού καθάριζε τα ροκανίδια, έπλενε τα χέρια και το πρόσωπό του και καθόταν στη μικρή αυλή πίσω απ' το μαγαζί. Έπαιρνε στα χέρια του το μπαγλαμαδάκι απ' τον τοίχο, που κρεμόταν όλη μέρα καρτερικά, και ξεκινούσε να παίζει. Τότε ξεκινούσαν οι μαγικές στιγμές της ημέρας, που κόπαζαν οι έγνοιες και ξυπνούσαν οι μελωδίες και τα τραγούδια. Το μπαγλαμαδάκι στα έμπειρα χέρια του μπαρμπα-Γιάννη έβρισκε πάλι τη φωνή του, γινόταν σύντροφος και οδηγός.

Πριν όμως ξεκινήσει να παίζει, έπρεπε το μπαγλαμαδάκι να κουρδιστεί. Τέντωνε ο μπαρμπα-Γιάννης τις έξι χορδές* –ή τα τέλια* του– με τα κλειδιά, αλλά, όταν τελείωνε το κούρδισμα* στο ρε, στο λα και στο ψηλό ρε,¹ αισθανόταν ανακούφιση, ήταν έτοιμος. Ακούγονταν οι χορδές του, τα τέλια του, σαν μια γλυκιά φωνή. Πόσο όμορφα δονούνταν το σώμα του! Το μπαγλαμαδάκι έτρεμε από τη λαχτάρα του για τη στιγμή που ο μπαρμπα-Γιάννης θα το έπαιρνε στα χέρια του και θα άρχιζαν ένα τραγούδι μαζί. Με τον μπαρμπα-Γιάννη είχαν γίνει ντουέτο αχτύπητο.

Πριν από κάθε τραγούδι τα δάχτυλα του μπαρμπα-Γιάννη άρχιζαν να κινούνται σαν αράχνες πάνω στις χορδές του μικρού οργάνου, ψάχνοντας τις νότες του

¹ Το χαμηλό ρε με το ψηλό ρε έχουν διάστημα οκτάβας* στο κούρδισμα.

δρόμου* του τραγουδιού. Ο δρόμος είναι σαν ένα παιχνίδι που καθορίζει τα πατήματα της μελωδίας, δηλαδή, δείχνει τις νότες που ταιριάζουν με την κλίμακα του τραγουδιού. Όπως τα παιδιά που παίζουν κουτσό και ξέρουν σε ποια πλακάκια θα πατήσουν και σε ποια δε θα πατήσουν και θα χοροπηδήσουν πιο μακριά. Έτσι, αν το τραγούδι είναι στον δρόμο χιτζάζ,* μεταξύ της δεύτερης και της τρίτης νότας, η μελωδία κάνει μεγάλο πήδημα.

Απόψε ο μπαρμπα-Γιάννης διάλεξε ένα αγαπημένο του τραγούδι «Πέντε μάγκες στον Περαία» για να τραγουδήσει και να απολαύσει το όργανό του. Έπαιζε πρώτα την εισαγωγή, περπατούσε πάνω στο ταξίμι* του, όπως έλεγε, και αρχίζανε μαζί το τραγούδι.

| Πέντε μάγκες στον Περαιά

Στίχοι – μουσική: Γιοβάν Τσαούς
Τραγούδι: Αντώνης Καλυβόπουλος
Πρώτη ηχογράφηση: 1936

Πέντε μάγκες* στον Περαιά
πέρναγαν απ' τον τεκέ,*
ένας είπε απ' την παρέα
πα' να πιούμε ναργιλέ.

Μπήκαν μέσα να φουμάρουν,
φώναξαν τον τεκετζή
φτιάξε ναργιλέ αφράτο
με Περσίας τουμπεκί.*

Γεια σου Αντωνάκη μου λεβέντη!
Δύο τάλαρα τον δίνεις
τρία θα πληρώσουμε,
αν η γκλάβα μας γεμίσει
θα σε προτιμήσουμε.

Φούμαραν και ήταν τζούρα,*
φώναξαν τον τεκετζή,
δεν κατάλαβαν μαστούρα,
ήταν σκέτο τουμπεκί.

Γεια σου Γιοβάν Τσαούς!

Εσύ νόμιζες πως έχεις
τίποτα κορτάκηδες,
ούτε πιτσιρίκια έχεις
μήτε και πρεζάκηδες.

Πάμε κει στου Κουνελάκη
έχω ζούλα ναργιλέ,
πάμε μάγκες να τον πιούμε,
να μην πάμε στον τεκέ.

Εσύ νόμιζες πως έχεις
τίποτα κορτάκηδες,
ούτε πιτσιρίκια έχεις
μήτε και πρεζάκηδες.

Αν θα κλείσουν τους τεκέδες
Περαιά Κρεμμυδαρού,
τότε πια θα κουβαλάω
στη σπηλιά την κουρελού.

Όσοπα!